

процесінің теориялық және практикалық негіздерін зерттей келе, құзыреттілік тәсіл білім беру процесінің негізі ретінде оқу барысында кәсіби білімдер мен дағдыларды қалыптастыруын қамтамасыз етеді деген тұжырымға келеміз.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. Астана. 27.07.2007 N319-III.
2. Қазақстан Республикасының білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары. 31.10.2018 ж., №604 бұйрығы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V18000176692>
3. Сүлейменова Ж.Т. Студенттердің ақпараттық құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары. // Доклады Казахской академии образования. 2016. -№2. - С. 155-161.
4. Рахметова Н., Сандибаева Ж., Калабаева Д. Педагогические условия формирования компетентности будущих педагогов профессионального образования // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. –2016.–№4-5.–С.987-990.
4. Абсатова М.А., Қожан А. Студенттердің зерттеушілік құзыреттілігінің құрылымы //Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки», –№1(53), 2017. – С.137-138.
5. Щербакowa Т.Н. Мотивация развития психологической компетентности педагога // Гуманитарные и социально-экономические науки. 2004. №3. С.152-158.
6. Сардарова Ж.И., Жұмашева Н.С. Білім берудің жаңа парадигмасы жағдайында педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арттырудың өзекті мәселелері //Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки», – № 2 (62), 2019. – С. 96-99.

Сведения об авторе (авторах):

Р.Б. Маженова, Ә.А. Есмағұлова Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, (Қарағанды, Қазақстан)

УДК 159.947.5

ББК 88.6, 74.2

А.Н. Санхаева, М.Б. Әбілғаева

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, (Қарағанды, Қазақстан)

ЖАСӨСПІРІМДІК ШАҚТАҒЫ ОҚУ МОТИВАЦИЯСЫНЫҢ РӨЛІ

Бұл мақалада авторлар жасөспірімдердің оқу мотивациясын дамыту қажеттілігі туралы мәселені көтереді. Бұл мәселені зерттеу қазіргі кезеңде де өзектілігін жоғалтпайды. Авторлар мотивацияның анықтамаларын, оқу мотивациясына әсер ететін оқушылардың даму деңгейлерін қарастырады. Мақалада жасөспірімдердің оқу мотивациясына әсер ететін психологиялық ерекшеліктері талданады. Авторлар жасөспірім жаста оқу мотивациясына назар аудару қажет екенін атап өтіп, оны арттыру үшін психологиялық тренингтерді қолдануды ұсынады.

Түйін сөздер: *мотивация, оқу мотивациясы, жасөспірімдер, оқу іс-әрекеті, тренинг.*

А.Н. Санхаева, М.Б. Әбілғаева

Қарағандық университет им. Е.А. Букетова (Қарағанда, Қазақстан, (Қарағанда, Қазақстан)

РОЛЬ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

В данной статье авторы поднимают вопрос о необходимости развития учебной мотивации подростков. Изучение данной проблемы не теряет своей актуальности и в современный период. Авторы рассматривают определения мотивации, уровни развития учащихся, влияющие на учебную мотивацию. В статье анализируются психологические особенности подростков, которые также оказывают влияние на учебную мотивацию. Авторами отмечается, что необходимо уделять внимание учебной мотивации в подростковом возрасте и рекомендуют использовать психологический тренинг для ее повышения.

Ключевые слова: *мотивация, учебная мотивация, подростки, учебная деятельность, тренинг.*

THE ROLE OF EDUCATIONAL MOTIVATION IN TEENAGE AGE

A. Sankhayeva, M. Abiltayeva

Karaganda University named after E.A. Buketov, Karaganda, Republic of Kazakhstan

In this article, the authors raise the question of the need to develop the educational motivation of teenagers. The study of this problem does not lose its relevance in the modern period. The authors consider the definitions of motivation, the levels of development of students that affect educational motivation. The article analyzes the psychological characteristics of teenagers, which also have an impact on educational motivation. The authors note that it is necessary to pay attention to educational motivation in teenage age and recommend using psychological training to increase it.

Keywords: motivation, educational motivation, teenagers, educational activity, training.

Қазіргі білім беру психологиясының орталық және маңызды мәселелерінің бірі – мотивация деңгейіне тікелей байланысты оқу-танымдық іс-әрекеттің табыстылығын қалыптастыру мәселесі. Бұл тақырыптың өзектілігі жаңартылған білім мазмұнымен, мектеп оқушыларының танымдық процестерін қалыптастыруға қойылатын жаңа талаптармен, оқытудың интерактивті әдістерімен, сонымен қатар қазіргі қазақстандық білім берудің құзиреттілік тұжырымдамасына кезең-кезеңімен көшуімен айқындалады.

2020 жылы қашықтықтан оқытуға көшу үкіметке қазақ мектептеріндегі білім беру жүйесінің сапасына басқа қырынан қарауға көмектесті. 2020 жылдың 1 қыркүйегінде Қазақстан халқына Жолдауын жариялаған Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев азаматтардың сауаттылық деңгейін арттыруға мүмкіндік беретін Үздіксіз білім беру тұжырымдамасына көшудің маңыздылығы мен міндеттілігін атап өтті. Сондай-ақ Қазақстан Президенті білім беру мотивациясының деңгейіне байланысты және оқу-танымдық қызметтің табыстылығын қалыптастыруға ықпал ететін өзін-өзі тәрбиелеу мен өздігінен білім арудың маңыздылығын атап өтті. Сонымен қатар, бұл тұжырымдама студенттердің оқу іс-әрекетінің табыстылығы мен тиімділігіне әсер ететін мектеп оқушыларының мотивациясының мәселесін қарастыратынын атап өткен жөн, өйткені қазақстандық мектеп оқушыларының қашықтан оқытуда ұзақ уақыт болуына байланысты мотивация деңгейі айтарлықтай төмендеді, және оқу әрекетінің мотивтері өзгерді. Қасым-Жомарт Тоқаев өз Жолдауында Қазақстан балаларының тұрғылықты жері мен оқу тіліне қарамастан сапалы білім алуына мүмкіндік беретін барлық балалар үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етуге бағытталған жүйелі шараларды әзірлеу қажеттігін атап өтті [1].

Мотивация-отандық және шетелдік психологиядағы негізгі мәселелердің бірі. Оның қазіргі психологияны дамытудағы маңыздылығы адамның белсенділік көздерін, оның қызметінің, мінез-құлқының қозғаушы күштерін талдаумен байланысты.

Мотивация – ағзаның белсенділігін тудыратын және оның бағытын анықтайтын импульстар. Кең мағынада қабылданған «мотивация» термині адам мен жануарлардың мақсатты мінез-құлқының себептері мен механизмдерін зерттей отырып, психологияның барлық салаларында қолданылады [2].

Мотивация іс-әрекетке қатысты ішкі немесе сыртқы болуы мүмкін, бірақ әрқашан осы іс-әрекеттің субъектісі ретінде тұлғаның ішкі сипаттамасы болып табылады.

Оқу іс-әрекетінің мотивациясын зерттеуде оқушылардың даму деңгейлерін анықтау маңызды орын алады. Қазіргі психологтар, атап айтқанда А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов және Н. Ф. Талызина келесі деңгейлерді ажыратады:

1. Оқуға теріс көзқарас. Бұл жағдайда жазадан аулақ болу мотиві басым болады. Нәтижесінде өз күштеріне деген сенімсіздік, өзіне қанағаттанбау пайда болады.

2. Оқуға бейтарап көзқарас. Сонымен қатар, оқу нәтижелеріне деген қызығушылық өте тұрақсыз. Мұның салдары-сенімсіздік, зеріктіру тәжірибесі.

3. Оқуға оң ситуациялық көзқарас. Оқу нәтижесіне және мұғалімнің белгісіне қызығушылық түріндегі танымдық мотив және жауапкершіліктің әлеуметтік мотиві бар. Мотивтердің тұрақсыздығы тән.

4. Оқуға деген оң көзқарас. Танымдық мотивтер, білім алу тәсілдеріне қызығушылық бар.

5. Оқытуға белсенді, шығармашылық көзқарас. Өзін-өзі тәрбиелеу мотивтері, олардың тәуелсіздігі байқалады; олардың мотивтері мен мақсаттарының арақатынасын білу.

6. Оқытуға жеке, жауапты, белсенді көзқарас. Оқу-танымдық қызметтегі ынтымақтастық тәсілдерін жетілдіру мотивтері. Тұрақты ішкі позиция. Бірлескен қызмет нәтижелері үшін жауапкершіліктің себептері [3].

Тұлғаның психикалық дамуының көптеген кезеңдеріне сәйкес, жасөспірімдік кезең адамның

11-12-ден 14-15 жасқа дейінгі өмір кезеңімен анықталады-балалық шақ пен жасөспірімдік кезең. Бұл жеке тұлғаның барлық жетекші компоненттерінің қарқынды дамуымен, жыныстық жетілуімен және физиологиялық өзгерістермен байланысты дағдарыстың жас кезеңдерінің бірі.

Жасөспірімдер контингенті - орта сынып оқушылары. Орта мектепте оқыту және дамыту бастауыш мектепте оқитындардан ерекше ерекшеленеді.

Жасөспірім кезінде эмоционалды саланың қарқынды дамуы байқалады, сондықтан алдымен осы кезеңдегі өзін-өзі танудың эмоционалды шиеленісінің өсуіне байланысты өзгерістерді талдауға назар аудару керек. Жасөспірімнің тәжірибесі саласындағы орталық білім «ересек сезімге» айналады. Бұл ересектер ұжымының толыққанды мүшесі болуға дайындықтың субъективті тәжірибесі ретінде көрінеді, тәуелсіздікке деген ұмтылыста, өзінің «ересектігін» көрсетуге, ересектердің оның жеке басын құрметтеуге, оның ойлары мен көзқарастарын ескеруге ұмтылуында көрінеді [4].

Жасөспірімдерде бір нәрсеге қызығушылық жиі құмарлыққа айналады. Жасөспірімдер өтпелі кезеңді әдетте әуестенусіз балалық шаққа ұқсайды деп санайды. Жасөспірімнің қызығушылығы күшті және жиі ауысып тұрады, бірақ кейде «ұзақтық» сипат алады; әдетте олар оқу қызметімен байланысты емес. А.Е. Личко оларды төмендегідей түрлерге бөледі:

- интеллектуалды-эстетикалық (тарих, радиотехника, музыка, сурет салу және т.б.);
- эгоцентрикалық (сәнді қызмет салаларымен – спорт, көркем шығармашылық, шетел тілі және т.б.);
- өз жетістіктерін көрсету үшін), дене-мәнерлік (спортпен айналысу, автомобиль немесе мотоцикл жүргізу, ағаш шеберханасындағы сабақтар және т.б.);
- жинақтаушы (оның барлық түрлерінде коллекциялау);
- ақпараттық-коммуникативтік (терең түсінуді және меңгеруді талап етпейтін жаңа ақпаратқа ұмтылу; осындай ақпаратпен алмасуға мүмкіндік беретін құрдастарымен жеңіл қарым-қатынас жасау қажеттілігі) қызығушылығы.

Осы әуестіктердің кейбіреулері жасөспірімдердің тұлғалық дамуына оң ықпал етуі мүмкін, өйткені олардың танымдық қажеттілігін қанағаттандырады, пайдалы дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді. Алайда белгілі бір тұлғалық ерекшеліктерде олар жеке тұлғаның дамуын, қоғамдық тәртіпті бұза отырып, жинақтауға, бос уақытқа, күйзеліске бейімділігін қалыптастыра алады [5].

Әр адам белгілі бір білімді дамытып, ала отырып, міндетті білім алу сатысынан өтеді. Шынайы білім қажетті білім мен практикалық дағдыларды игеруді қамтиды. Сондықтан өзін өзі дамыту және жеке өсу оқу мотивациясының қалыптасуына ықпал етеді:

- адам сабаққа назар аударуды үйренеді;
- мотивация бойынша алғашқы дағдыларды алады;
- оқу процесіне қатысады, саналытан дау жасайды;
- оқудан ләззат алады және материалды оңай қабылдайды.

Осындай оқу мотивациясын дамытудың әдістерінің қатарына тренингті жатқызуға болады.

Тренинг – білімді дамыту немесе адамды оқытуда жоспарланған жағдайға жүйелі күш салу арқылы орындау. Жұмыс жағдайында тренинг адамның бір немесе бірнеше әрекет түрлерін нәтижелі орындауынан білім мен дағдыны меңгеру мүмкіншілігіне бағытталады. Тренингтік жаттығулар кейбір жағдайларда тұлғалық өзгеруге түрткі қызметін атқарады.

Психологиялық тренинг – қоршаған ортаны тануға, адамдардың өмірлік тәжірибесі арқылы және қарым-қатынас барысында түрлі жаттығулар мен пікірталас барсында сезінеді. Мұндай әдістер жасөспірім шақта ерекше маңызды болып келеді, себебі қоршаған ортада болып жатқан оқиғалар мен адамдармен қарым-қатынасының шиеленісуі, жасөспірімнің осы проблемаларды шешуге деген ынтасы және өмірлік тәжірибенің аздығының әсеріне байланысты. Тренинг бір жағынан барынша «жинақылыққа», екінші психологиялық жағынан түсіндіру, яғни тұлғаның ішкі қарама-қайшылығын шешуге бағытталған [6]. Тренинг барысында жеке бастың дамуы туралы мәселелер нәтижелі шешіледі және коммуникативті дағдылар жемісті қалыптастырылады. Сабақ, оқу процесінде ұйымдастырылған әлеуметтік-психологиялық тренингтер білімгерлердің қарым-қатынастары жақсарады, өздерін белсенді қатысушы және басқаларға әсер етуші жағдайда сезінеді, топтың толық сеніміне кіреді. Дұрыс ұйымдастырылып, жүргізген тренинг жеке тұлға қалыптасуының жетекші құралы екендігіне толық сенімдеміз.

Қорытындылай келе, адамның мотивациясы – бұл биологиялық және әлеуметтік элементтерге негізделген күрделі жүйе. Адамның мотивациялық саласының құрылымы өмір процесінде қалыптасу кезеңдерінен өтеді. Адамның қалыптасқан мотивациялық жүйесі оның мінез-құлық ерекшеліктеріне ғана емес, сонымен қатар тұлғаның динамикалық сипаттамасы ретінде тұтастай алғанда адамның жеке басының құрылымына үлкен әсер етеді. Оқу мотивациясы кәсіби стандарттарды сапалы меңгеруді,

кажетті кәсіби дағдылар мен қабілеттерді қалыптастыруды қамтамасыз етеді, бұл мектеп оқушыларына лайықты білім алуға мүмкіндік береді.

Оқу процесіндегі тренингтер оқушының оң өзгеруіне, оның әдеттері мен стереотиптеріне ықпал етеді, оның бақыты мен жетістігін реттейді. Сабақтың бұл түрі адамның психикасындағы өзгерістердің қалыптасуына ықпал етеді, бұл оған дамудың жаңа кезеңіне өтуге мүмкіндік береді. Тренингтік сабақтар оқушыға қажетті білім мен дағдыларды алуға, әртүрлі жеке қасиеттерді, өзіндік рефлексияны дамытуға, дамуды тежейтін қасиеттерден арылуға мүмкіндік береді. Тренингтердің алуан түрлілігі тапсырмаларды шешу үшін ең қолайлы нұсқаны тандауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Токаев К.К. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана. 1 сентября 2020 г. URL: https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g.

2. Краткий психологический словарь / Под общ. Ред. А.В.Петровского М.Г. Ярошевского. - М.: Полииздат, 1990. - 494 с.

3. Возрастная и педагогическая психология / Под ред. М.В. Гамезо, М.В.Матюхиной, Т.С. Михальчик. - М., 1984.

4. Маркова, А.К. Психология усвоения языка как средства общения /А.К. М.: Педагогика, 1974. - 239 с.

5. Авдулова Т.П. Психология подросткового возраста - М.: Издательский центр «Академия», 2012. – 240 с.

6. Бакли Р., Кейпл Д. Теория и практика тренинга. - Питер, 2002 г.

Сведения об авторе (авторах):

А.Н. Санхаева, М.Б. Әбілғаева - академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, (Қарағанды, Қазақстан)

А.Н. Санхаева, М.Б. Әбілғаева - Карагандинский университет им. Е.А. Букетова (Караганда, Казахстан, (Караганда, Казахстан)

A. Sankhayeva, M.Abiltayeva - Karaganda University named after E.A. Buketov, Karaganda, Republic of Kazakhstan

УКД 159.9

ББК 88.6

Флах Я.И., Калита В.Т.

Московский Государственный Университет Технологий и Управления имени Г.К. Разумовского (Первый казачий университет), РФ, Москва

ПРОБЛЕМА ИССЛЕДОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ ВОЛОНТЁРА

Аннотация. В статье представлен обзор литературных источников по проблеме изучения личности волонтера. Целью данной статьи является обобщение имеющегося теоретического и научно-исследовательского материала по данной проблематике за последнее десятилетие. Изучение личности людей с добровольческой направленностью в поведении исследуется в различных областях науки уже давно. Исследования коснулись личности волонтера, его индивидуально-психологических характеристик, мотивов, побуждающих к добровольческой деятельности и других аспектов добровольчества. Несмотря на большое количество исследовательских работ, посвящённых изучению волонтерства, до сих пор личность волонтера не исследовалась с позиции описания его образа мира и образа жизни. В результате проведённого анализа, сформулирована актуальность направления по исследованию личности добровольца, путем изучения и описания перцептивного, семантического и ядерного слоёв образа мира волонтера.

Ключевые слова: волонтер, волонтерство, волонтерская деятельность, психологические особенности волонтера, образ мира волонтера, добровольчество.